

КРИМСЬКА
ПРАВОЗАХИСНА
ГРУПА

e-mail: crimeahrg@gmail.com

website: crimeahrg.org

МОНІТОРИНГОВИЙ ОГЛЯД СИТУАЦІЇ З ПРАВАМИ ЛЮДИНИ У КРИМУ

ЗА СІЧЕНЬ – БЕРЕЗЕНЬ 2024 РОКУ

м. Київ
2024 р.

КРИМСЬКА
ПРАВЗАХИСНА
ГРУПА

Кримська правозахисна група (КПГ) — організація кримських правозахисників і журналістів, метою якої є сприяння дотриманню і захисту прав людини в Криму шляхом формування пильної уваги до проблем дотримання прав людини і міжнародного гуманітарного права на території Кримського півострова, а також пошуку і відпрацювання механізмів для захисту прав людини у Криму¹.

КПГ документує порушення прав людини, воєнні злочини та злочини проти людяності у Криму з 2014 року.

Після повномасштабного вторгнення РФ в Україну КПГ приєдналася до Коаліції «Україна. П'ята ранку», яка збирає та документує воєнні злочини і злочини проти людяності, вчинені в ході російської збройної агресії в Україні².

КПГ — учасниця Коаліції за Міжнародний кримінальний суд³.

¹ <https://crimeahrg.org/uk/>

² <https://www.5am.in.ua/>

³ <https://www.coalitionfortheicc.org/>

ЗМІСТ

1. ГРОМАДЯНСЬКІ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРАВА	2
НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗНИКНЕННЯ	2
<i>Викрадення у Херсонській та Запорізькій областях та вивезення до Криму</i>	2
<i>Викрадення у Криму</i>	3
ПОЛІТИЧНО МОТИВОВАНЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ	4
«Справа кримських мусульман».....	4
<i>Переслідування членів представницьких органів кримсько-татарського народу</i>	5
<i>Справа Леніє Умерової</i>	5
«Справи українських диверсантів».....	6
<i>Переслідування за звинуваченням в участі у батальйоні ім. Н. Челебіджіхана</i>	7
<i>Переслідування Свідків Єгови</i>	8
СВОБОДА СЛОВА ТА ВИСЛОВЛЮВАННЯ ДУМКИ	8
<i>Переслідування за підтримку України й антивоєнну позицію</i>	9
СВОБОДА СОВІСТІ ТА РЕЛІГІЇ.....	10
ПРИЗОВ ОСІБ, КОТРИ МЕШКАЮТЬ НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ, ДО ЗБРОЙНИХ СИЛ ДЕРЖАВИ-ОКУПАНТА ТА МОБІЛІЗАЦІЯ	11
АТАКИ НА ЦИВІЛЬНЕ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ З КРИМУ	11
2. ПОРУШЕННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА	11
3. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В СФЕРІ ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ АР КРИМ та м. СЕВАСТОПОЛЯ	13

1 ГРОМАДЯНСЬКІ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРАВА

НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗНИКНЕННЯ

ВИКРАДЕННЯ У ХЕРСОНСЬКІЙ ТА ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТЯХ ТА ВИВЕЗЕННЯ ДО КРИМУ

Після повномасштабного вторгнення РФ в Україну окупований Крим використовується російською владою для утримання цивільних громадян України, викрадених з окупованих з 2022 року територій, зокрема Херсонської та Запорізької областей. Зазвичай викрадених цивільних осіб утримують у СІЗО, створених після 2022 року у Сімферополі: СІЗО № 2 та СІЗО №8. Вони стають фігурантами кримінальних справ або утримуються *incommunicado* без надання їм правової допомоги та можливості повідомити своїм родичам про місце свого перебування. Кримінальні справи проти викрадених цивільних осіб, серед яких громадські активісти, волонтери та представники місцевої влади, розглядають «суди» в окупованому Криму, суди на території РФ (включно із військовими судами РФ) або «суди», створені на окупованих територіях після 24 лютого 2022 року.

За інформацією КПГ, окрім тортур, до цивільних осіб застосовують практику побиття на кожному пункті етапування з окупованого Криму до РФ¹.

9 січня 2024 року Південний окружний військовий суд РФ у Ростові продовжив термін тримання під вартою **Володимира Кривцуна** та **Віталія Расторгуєва** до 2 травня 2024 року². Їх викрали у Бердянську Запорізької області 13 липня 2022 року, через деякий час перевезли до Криму. Їх звинуватили у нібито замаху на окупаційного «мера» Бердянська Олександра Сауленка за ч. 3 ст. 30, ч. 1 ст. 361 КК РФ. 4 вересня 2023 року чоловіків етапували до СІЗО №1 у Ростові³.

13 лютого 2024 року Третій апеляційний суд РФ не задовольнив апеляційну скаргу у справі викраденого в Новій Каховці Херсонської області журналіста і письменника **Сергія Цигіпи** на вирок строком 13 років позбавлення волі та залишив його без змін. Засідання про розгляд апеляційної скарги проводила у закритому режимі суддя Олена Капоріна.

¹ <https://crimeahrg.org/uk/okupanti-vivezli-iz-simferopolya-60-osib-u-tomu-chisli-vikradenih-na-novookupovanih-teritoriyah/>

² <https://crimeahrg.org/uk/ukraïnczi-yakih-rosiya-zvinuvachue-u-zamahu-na-okupacijnogo-mera-berdyanska-otrimali-viroki/>

³ <https://crimeahrg.org/uk/dvoh-ukraïncziv-yakih-okupanti-zvinuvachuyut-u-zamahu-na-okupacijnogo-mera-berdyanska-etapuvati-u-rostov/?fbclid=IwAR1M-RIF-50cy11sJ0s3cHRnrPSoLfeGdirr2UDd5CkpaB5YzhQjXxc0Yx0>

КПГ верифікувала щонайменше **72 цивільні особи**, викрадених з Херсонської та Запорізької областей та вивезених до СІЗО Сімферополя

*Станом на березень 2024 року

8 лютого 2024 року Південний окружний військовий суд у Ростові засудив до 10 років та 6 місяців позбавлення волі **Артема Баранова**, викраденого у Новій Каховці 13 серпня 2022 року. Його звинуватили за ст. 276 КК РФ «Шпигунство». Під час усього лише двох судових засідань суд не заслухав жодних свідків. Після викрадення чоловіка тримували у підвалі Каховського поліцейного відділку, після чого перевезли до табору утримання військовополонених в окупованому Севастополі, потім вивезли до РФ⁴.

У березні 2024 року Південний окружний військовий суд знов продовжив термін тримання під вартою **Ярослава Жука** — до 2 липня 2024 року. Він був викрадений у червні 2022 року з Мелітополя та звинувачений за ч. 1 ст. 361 КК РФ (*акт міжнародного тероризму*) у буцімто замаху на окупаційного директора Департаменту освіти Мелітополя Олену Шапурову.

Станом на березень 2024 року КПГ верифікувала щонайменше 72 цивільні особи, викрадених з Херсонської та Запорізької областей та вивезених до Сімферополя. Більшість з них утримується у СІЗО №2.

ВИКРАДЕННЯ У КРИМУ

26 січня ФСБ РФ провели обшук у помешканні 28-річного **Ісмаїла Шемшедінова**, який проживав у селищі Кіровське. Після обшуку співробітники ФСБ вивезли чоловіка у невідомому напрямку та сказали його родичам, що він вийде на зв'язок через три дні. Родичам не назвали підстав для обшуку та затримання, не надали жодних процесуальних документів. Мати Ісмаїла Шемшедінова звернулася до всіх силових структур, але так й не отримала відповіді про місце утримання свого сина⁵. Станом на кінець березня 2024 року місцезнаходження Ісмаїла Шемшедінова невідоме.

⁴ <https://zmina.info/news/meshkanczuya-novoyi-кахovky-artema-baranova-rostovskyj-sud-zasudyv-za-shpygunstvo-na-10-rokiv-ta-6-misyacziv/>

⁵ <https://crimean-solidarity.org/news/2024/03/04/mesyac-nazad-siloviki-poxitili-ismaila-shemshedinova-ego-seme-do-six-por-neizvestno-o-tom-gde-on-2876>

ПОЛІТИЧНО МОТИВОВАНЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ

Щонайменше **201 громадянин України** перебуває у місцях позбавлення волі через політично мотивоване та/або релігійне кримінальне переслідування. Список таких осіб постійно оновлюється на сайті КПГ за посиланням: <https://dela.crimeahrg.org/uk/>

Щонайменше **201 громадянин України** перебуває у місцях позбавлення волі через політично мотивоване та/або релігійне кримінальне переслідування

«СПРАВА КРИМСЬКИХ МУСУЛЬМАН»

Фігурантів цієї справи, більшість з яких — кримські татари, звинувачують у причетності до ісламських організацій або у пропаганді діяльності організацій, які в РФ визнані терористичними чи екстремістськими, але не є такими за законодавством України. Справи розглядаються з порушенням права на справедливий суд, основними доказами для суду є свідчення анонімних свідків (*багато хто з них — співробітники ФСБ РФ*), досудові показання свідків, котрі у подальшому в суді заявляють, що такі свідчення надали під тиском, і лінгвістичні експертизи розмов обвинувачених мусульман. Докази, надані стороною захисту, зазвичай судді не беруть до розгляду.

Станом на кінець березня 2024 року кількість мешканців Криму, позбавлених волі у «справі кримських мусульман», склала **щонайменше 109 осіб**.

За січень-березень 2024 року КПГ задокументувала щонайменше **21 обшук в будівлях кримських татар**, 10 з яких пройшли в рамках кримінальних справ за ст. 205.5 КК РФ за звинуваченнями у причетності до Хізб ут-Тахрір.

Вранці 5 березня у Криму пройшли обшуки у 10 будинках кримських татар у Бахчисараї, Джанкої та Джанкойському районі. Після обшуків за підозрою у нібито причетності до Хізб ут-Тахрір були затримані **Ремзі Куртнезиров, Наріман Аметов, Енвер Халілаєв, Арсен Кашка, Алі Мамутов, Вахід Мустафаєв, Мустафа Абдураманов, Мемет Люманов, Азіз Азізов та Рустем Османов**⁶. Затримані є активістами ініціативи «Кримська солідарність»

⁶ <https://crimeahrg.org/uk/chergovi-obshuki-v-krimu-zatrimani-10-krimskih-tatar/>

та релігійними діячами. Їх звинувачують за ст. 205.5 КК РФ (*Організація діяльності терористичної організації та участь у діяльності такої організації*).

Того ж дня «Київський районний суд» Сімферополя відправив Мемета Люманова, Азіза Азізова, Рустема Османова та Мустафу Абдураманова під варту до 4 травня 2024 року⁷. Колишнього імама мечеті в Лобановому Ремзі Куртнезірова «суд» постановив взяти під домашній арешт до 4 травня у зв'язку із наявністю інвалідності 2 групи, цукрового діабету, перенесених трьох інсультів й трепанації черепа.

6 березня «Київський районний суд» Сімферополя відправив під варту строком на два місяці Енвера Халілаєва, Нарімана Аметова, Алі Мамутова, імама мечеті села Лобаново Вахіда Мустафаєва та активіста Арсена Кашка.

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ЧЛЕНІВ ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНІВ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАРОДУ

23 січня 2024 року особи, які представилися співробітниками кримінального розшуку, провели обшук у заступника голови ЦВК із виборів делегатів Курултаю кримськотатарського народу **Назіма Меметова**. Співробітники заявили, що обшук проходить в рамках кримінальної справи про незаконний обіг зброї. За результатами обшуку були вилучені мобільний телефон й ноутбук, але жодних звинувачень чи підозр висунуто не було⁸.

16 лютого у селищі Леніне співробітники ФСБ РФ обшукали будинок **Ілляса Муслімова**. Під час обшуку співробітники ФСБ РФ питали у Ілляса про його участь у Меджлісі кримськотатарського народу та заборонених в РФ партіях. Після обшуку був затриманий його син Асан Муслімов. Після допиту його відпустили з відділку ФСБ РФ у Керчі⁹.

22 лютого у домашньому музеї ветерана кримськотатарського національного руху, голови Судакського регіонального Меджлісу **Ільвера Аметова** співробітники МВС РФ провели обшук в рамках «розшуку заборонених речей». Після обшуку кілька предметів із заліза вилучили з музею «на експертизу». Ільвер Аметов вважає це тиском на нього через його посаду голови регіонального Меджлісу¹⁰.

13 березня у Бахчисараї ФСБ РФ провела обшук в домі кримськотатарського активіста, члена Ревізійної комісії Курултаю кримськотатарського народу **Едема Дудакова**. Після обшуку його доставили до управління ФСБ РФ у Сімферополі і відпустили після допиту¹¹.

СПРАВА ЛЕНІЄ УМЕРОВОЇ

З 4 грудня 2022 року незаконно позбавлена волі 25-річна **Леніє Умерова**, яка була затримана дорогою до окупованого Криму. Вона їхала туди, щоб відвідати її батька, котрий страждає на онкологічне захворювання. До 16 березня 2023 року Леніє утримували у Центрі тимчасового утримання іноземних громадян біля Владикавказу. Пригородний райсуд визнав

⁷ https://crimean-solidarity.org/news/2024/03/06/chetyrex-aktivistov-iz-baxchisaraya-otpravili-v-sizo-do--maya-2877?fbclid=IwAR10X4vB1cJTrZuX8QWH2L9eP5NDoMBDYsjR5Ul1QsdBfKBezj7rTslcM_aem_AbxBXslEmyiyG56dbS9cs-1oezIL6jZsUGfku_98yac0tUpyfsYaA3FFQ3DteDSE6BZGj-IVJV3d-y6NHAh8DtRz

⁸ <https://ua.krymr.com/a/news-krym-obshuk-zastupnyk-holovy-tsvk-kurultai-krymskotatarskoho-narodu-nazim-memetov/32788409.html>

⁹ <https://www.facebook.com/100075672499111/posts/411443458054734/?mibextid=WC7FNe>

¹⁰ https://crimean-solidarity.org/news/2024/02/27/policejskie-proveli-obysk-v-domashnem-muzee-ilvera-ametova-2872?fbclid=IwAR3oZtxCTowBW_7Xxum2Y8fMhTha6zwb8KrGpB54-zsmuW251YmfxbuAUy_aem_AbxRPJ8nIDEu-z9PYEsbcIQFHqQ6B-tlKL3uwcEBg16j3L1alt0cgc_86i05yEgU4in-YZYCqJXiFBUEfHxfuqMm

¹¹ <https://www.radiosvoboda.org/a/news-krym-aktivista-dudakova-vidpustyly/32861415.html>

її винною у «порушенні режиму державного кордону» (ч. 1 ст. 18 КпАП РФ) та оштрафував на 2 тисячі рублів.

Далі, до початку травня, її утримували в ІТТ Владикавказу за сфабрикованими адміністративними справами, буцімто за «непокору вимогам співробітників МВС РФ». На початку травня 2023 року Умерову перевезли до Москви у СІЗО Лефортово й звинуватили у шпигунстві. З того часу Лефортовський суд Москви продовжує термін тримання під вартою. У березні на закритому засіданні було продовжено тримання в СІЗО ще на два місяці — до 4 травня 2024 року¹².

«СПРАВИ УКРАЇНСЬКИХ ДИВЕРСАНТІВ»

За кримськими «справами українських диверсантів і шпигунів» в ув'язненні перебувають **щонайменше 37 громадян України**, серед них затримані у Криму: **Володимир Дудка, Олексій Бессарабов, Дмитро Штибліков, Геннадій Лімешко, Леонід Пархоменко, Костянтин Давиденко, Дмитро Долгополов, Анна Сухоносова, Юнус Машаріпов, Іван Яцкін, Галина Довгопола, Владислав Єсипенко, Євген Петрушин, Станіслав Стеценко (Худолей), Кирило Баранник, Сергій Войнаровський, Віктор Подвальний, Віталій Талавіра, Денис Петранов, Ігор Купич, Олександр Литвиненко, Сергій Кривошеїн, Костянтин Євмененко, Ігор Зорін, Михайло Чупіль, Микола Онук, Володимир Ананьєв.**

У цьому списку щонайменше **10 людей**, які були викрадені у Запорізькій або Херсонській областях після 24 лютого 2022 року: **Артем Баранов, Олександр Новацький, Віталій Расторгуєв, Володимир Кривцун, Олександр Зарівний, Генадій Ласінський, Сергій Цигіпа, Микола Петровський, Сергій Котов, Ярослав Жук.**

В таких справах ФСБ РФ під час затримання звинувачує кримчан «у підготовці диверсій, зберіганні зброї та шпигунстві». У цих справах зафіксовано незаконні методи ведення слідства й застосування тортур для отримання свідчень зізнання, порушення презумпції невинуватості, поширення ФСБ РФ через російські ЗМІ відео «зізнання».

У січні співробітники Центру протидії екстремізму МВС РФ (Центр Е) затримали 28-річного жителя Сімферопольського району, не повідомивши його імені та прізвища. Чоловіка звинуватили у збиранні інформації «про стратегічно важливі об'єкти» на території Криму, нібито опубліковані ним у проукраїнських публіках¹³. Серед «доказів» — оперативне відео, на якому невідома людина їде ровером вулицею. Справу проти затриманого відкрили за ч. 1 ст. 222. 1 КК РФ («Незаконні придбання, передача, збут, зберігання вибухових речовин або вибухових пристроїв»). «Сімферопольський районний суд» обрав йому запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

У січні було відкрито ще одну кримінальну справу проти сімферопольця Миколи Онука¹⁴, якого звинуватили у «здійсненні акцій прямої дії в Криму під кураторством співробітників Центру інформаційно-психологічних операцій» за статтями 222. 1, 214, 329 КК РФ (*незаконні придбання, передача, збут, зберігання вибухових речовин або вибухових пристроїв; вандалізм; наруга над державним гербом або прапором РФ*).

У лютому російські медіа повідомляли про «запобігання теракту СБУ» щодо одного з керівників Криму» та затримання трьох осіб. За версією ФСБ РФ, громадяни України буцімто готували підриг автомобіля. Серед затриманих жінка на прізвище Шевченко, мешканка Запорізької області, та двоє чоловіків — Володимир Ананьєв та Володимир Боднар. На відео,

¹² <https://crimeahrg.org/uk/lenie-umerovu-znovu-zalishili-pid-vartoyu-u-moskovskomu-sizo/>

¹³ <https://ua.krymr.com/a/rosia-pidpillia-krymchany-viaznytsi-pidtrymka-ukrainy/32806234.html>

¹⁴ <https://www.voicecrimea.com.ua/main/mainnews/novi-zvinuvachennya-proti-ukraïncya-mikoli-onuki.html>

розповсюджене ФСБ РФ, Володимир Боднар, 1974 року народження, прописаний у Запоріжжі, розповідає, що «співробітники СБУ сказали завезти вибуховий пристрій американського чи німецького виробництва на територію Мелітополя». Чоловік буцімто вирізав у газовому балоні отвір, помістив туди «міну» в ганчірці та завіз її до Криму, пройшовши митницю¹⁵.

Сімферопольцю, майстру спорту зі спортивного орієнтування, Кирилу Бараннику, якого окупанти затримали за підозрою у підриві залізничних колій, додали нові статті обвинувачення. Його затримали 30 травня 2023 року у Сімферополі та звинуватили у підриві залізничних колій 23 лютого 2023 року у селі Поштове Бахчисарайського району. Він повідомив, що його катували електричним струмом. Після визнання провини співробітники ФСБ продовжили тортури, щоб змусити його зізнатися у підриві залізниці поблизу іншого села — Чистеньке Сімферопольського району 18 травня 2023 року. Чоловіку висунули обвинувачення за трьома статтями: ст. 222 (Незаконні придбання, зберігання боєприпасів); ст. 275 (державна зрада) та ч. 2 ст. 205.5 (участь у діяльності терористичної організації) КК РФ. Крім того, за інформацією КПП, справу Кирила Баранника об'єднали ще з кількома так званими «диверсійними справами»¹⁶.

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ЗА ЗВИНУВАЧЕННЯМ В УЧАСТІ У БАТАЛЬЙОНІ ІМ. Н. ЧЕЛЕБІДЖІХАНА

Офіційною причиною переслідування обвинувачених у Криму за ч. 2 ст. 208 КК РФ (Участь у незаконному збройному формуванні, яке діє в цілях, що суперечать інтересам Російської Федерації) є те, що вони не з'явилися добровільно у силові структури РФ і не заявили про свою участь у «Кримськотатарському добровольчому батальйоні ім. Номана Челебіджіхана». Оголошеним слідством доказом діяльності батальйону проти інтересів РФ є інформація зі ЗМІ, що метою створення батальйону була деокупація Криму. 1 червня 2022 року Верховний суд РФ визнав «терористичним» й заборонив на території РФ «кримськотатарський добровольчий батальйон ім. Номана Челебіджіхана».

На кінець 2023 року за звинуваченнями в участі у батальйоні імені Н. Челебіджіхана було позбавлено волі більше 30 осіб, включаючи громадян України, викрадених російськими військовими на півдні України після 24 лютого 2022 року.

Окупаційна влада РФ у Криму все частіше не повідомляє прізвища людей, яких затримують або засуджують за обвинуваченнями в участі у цьому батальйоні.

Так, в окупованому Генічеську Херсонської області затримали місцевого жителя за нібито участь у батальйоні ім. Н. Челебіджіхана. «Слідчий комітет РФ в Криму» заявив, що 55-річний чоловік у грудні 2015 року буцімто вступив у цей батальйон й брав активну участь у «публічних заходах протестного характеру», готував «пропагандистські матеріали для ЗМІ» та «агітував за відчуження Криму від Росії насильницьким шляхом». Стосовно затриманого порушено кримінальну справу за ч. 2 ст. 208 КК РФ¹⁷.

Наприкінці березня ФСБ РФ повідомила про затримання 36-річного кримчанина, який нібито є членом батальйону ім. Н. Челебіджіхана. За версією ФСБ РФ, чоловік вступив до батальйону у 2015 році й «активно брав участь у його роботі, спрямованій проти інтересів Росії. Будучи забезпеченим вогнепальною зброєю, він виконував обов'язки щодо перевірки людей і транспорту в пунктах пропуску»¹⁸.

¹⁵ <https://crimeahrg.org/uk/fsb-zayavila-pro-cherogove-zatrimannya-diversantiv-u-krimu/>

¹⁶ <https://crimeahrg.org/uk/zatrimanomu-za-pidozroyu-u-pidrivi-zaliznichnih-kolij-simferopolczyu-kirilu-baranniku-posilili-obvinuvachennya/>

¹⁷ <https://crimeahrg.org/uk/zhitelya-genicheska-zatrimali-za-nibito-uchast-u-krimskotatarskomu-bataljoni/>

¹⁸ <https://crimeahrg.org/uk/v-krimu-zatrimali-cholovika-za-nibito-uchast-u-krimskotatarskomu-bataljoni/>

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ СВІДКІВ ЄГОВИ

У 2017 році Верховний суд РФ визнав організацію «Свідки Єгови» екстремістською організацією та заборонив її діяльність на території РФ, включно з кримськими осередками «Свідків Єгови». З 2018 року розпочалося переслідування «Свідків Єгови» за кримінальними справами. У 2020 році було ухвалено перші вироки учасникам організації «Свідки Єгови» з позбавленням волі.

У березні «Верховний суд» Криму скасував вироки **Тарасу** та **Дар'ї Кузьо, Петру Жильцову та Сергію Люліну**¹⁹. 27 лютого 2023 року суддя «Ялтинського міського суду» Володимир Романенко засудив Тараса Кузьо до 6,5 років колонії, Сергія Люліна та Петра Жильцова — до 6 років та 1 місяця колонії, а Дар'ю Кузьо — до 3 років умовного терміну²⁰. «Верховний суд» Криму замінив їм запобіжний захід на заборону певних дій, запобіжний захід у Дар'ї Кузьо залишився попереднім — підписка про невиїзд. Справу відправлено на новий розгляд в іншому складі «суду».

За даними організації, усього у Криму 30 представників «Свідків Єгови» зазнають кримінального переслідування, 9 із них вже відбувають терміни — від 6 до 6,5 років — у виправних колоніях.

СВОБОДА СЛОВА ТА ВИСЛОВЛЮВАННЯ ДУМКИ

31 січня Держдума РФ у другому й третьому читаннях одногосно ухвалила законопроект про конфіскацію майна у засуджених за політичними статтями ст. 207. 3 КК РФ («фейки про російську армію») та 280. 4 КК РФ («публічні заклики до виконання діяльності, спрямованої проти безпеки держави»).

Окрім того, зміни до статті 104. 1 КК РФ визначають, що як діяльність, спрямована проти безпеки РФ, позиціонується скоєння хоча б одного зі злочинів, передбачених, зокрема, статтями про найманство, геноцид, дезертирство, невиконання наказу, отримання або надання хабаря та бандитизм. Загалом у цьому переліку понад 30 статей кодексу²¹.

14 лютого В. Путін підписав цей закон²², внаслідок чого російська влада отримала механізм конфіскації «грошей, цінностей та іншого майна» в разі, якщо вони використовувалися чи призначалися для «діяльності, спрямованої проти безпеки РФ». Широке трактування, правова невизначеність кримінальних статей про склад злочину та політичний зміст визначення «діяльність, спрямована проти безпеки РФ», дозволяють російській владі не лише переслідувати журналістів, громадських діячів, активістів за підтримку України, антивоєнні лозунги, поширення інформації про міжнародні злочини, скоєні російськими військовими в Україні, а й позбавляти нелояльних до Кремля людей їхнього майна.

15 лютого у Сімферополі представники Центру Е затримали **адвоката Еміля Курбедінова** в рамках адміністративної справи за ч. 9 ст. 13. 15 КпАП РФ (*Зловживання свободою масової інформації*) про «поширення неправдивої інформації під виглядом достовірної». Підставою для цього стала заява одного з адміністраторів Telegram-каналу «Кримський СМЕРШ» про публікацію, оприлюднену 14 липня 2023 року. В ній Еміль Курбедінов роз'яснює кримським

¹⁹ <https://jw-russia.org/news/2024/03/221638.html>

²⁰ <https://crimeahrg.org/uk/23326-2/>

²¹ <https://crimeahrg.org/uk/u-rosii-virishili-konfiskovuvati-majno-u-zasudzhenih-za-fejki-pro-rosijsku-armiyu/>

²² <https://www.svoboda.org/a/putin-podpisal-zakon-o-konfiskatsii-imuschestva-za-feyki-/32818987.html>

студентам, як у рамках російського закону реагувати на отримання повістки до військкомату. Справу розглядає «мировий суд №10».

22 лютого співробітники Центру Е провели обшук у будинку журналістки та активістки «Кримської солідарності» **Лутфіє Зудієвої** у Джанкої. Після обшуку журналістку затримали та доставили до Центру Е, де на неї склали два протоколи за ст. 13. 15 КпАП РФ («Зловживання свободою масової інформації»). Її звинуватили у тому, що вона, посилаючись на матеріали «Радіо Свобода», не згадала про те, що це медіа визнано в РФ «іноземним агентом». Також в одній з публікацій про молитву мусульман поліцейські не знайшли маркування про те, що Хізб ут-Тахрір визнана у РФ терористичною організацією²³. 20 березня «Київський районний суд» Сімферополя оштрафував Лутфіє Зудієву за ч. 2. 1 ст. 13. 15 КпАП РФ на 2500 рублів.

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ЗА ПІДТРИМКУ УКРАЇНИ Й АНТИВОЄННУ ПОЗИЦІЮ

Протягом січня-березня 2024 року КПГ задокументувала щонайменше **110 адміністративних проваджень**, переданих на розгляд до «судів» Криму за ст. 20. 3. 3. КпАП РФ («дискредитація російської армії»). **За 103 з них** було ухвалено рішення про призначення адміністративного покарання (штраф або адміністративний арешт). Всього за період повномасштабного вторгнення КПГ задокументувала щонайменше **667 таких адміністративних проваджень**.

Здійснений КПГ аналіз судових рішень доводить, що адміністративна стаття «дискредитація російської армії» використовується для системних обмежень свободи вираження поглядів у Криму. Склалася практика переслідування за антивоєнні висловлювання, публікації в соцмережах зображення прапора України, спроби називати Крим окупованою територією України, за будь-які негативні вислови щодо представників російської влади та збройних сил РФ, висловлювання на підтримку України, публікації або виголошення на вулиці гасла «Слава Україні», висловлювання своєї думки із засудженням воєнних злочинів, скоєних в зоні бойових дій на території України, намагання називати «спеціальну воєнну операцію» війною.

Серед задокументованих КПГ рішень є випадок, коли «суддя» визнав одяг дискредитацією збройних сил РФ. Жителя Армянська оштрафували на 30 000 рублів за одяг, в якому він прийшов до магазину. Чоловік був вдягнутий у жовту футболку з зображенням герба України й синім написом «Україна»²⁴.

У січні-березні КПГ вкотре фіксувала кримінальні та адміністративні справи проти кримчан, коли підставою для порушення справи стали публікації проросійського блогера Олександра Таліпова, засновника та координатора інтернет-спільноти під назвою «Кримський СМЕРШ». Учасники спільноти переслідують тих, хто не підтримує російську владу та війну проти України, публікують персональну інформацію про таких людей, розпалюють ненависть до них, закликають до переслідування їх, подають доноси до ФСБ та МВС РФ.

Так, 24 січня 2024 року в телеграм-каналі пропагандиста Таліпова з'явилось відео із затриманням мешканця Ялти **Олександра Савицького**. Таліпов зазначив у коментарі до відео, що затриманий «активно дискредитував армію Росії, ображав президента, заперечував територіальну цілісність країни, чекав на прихід ЗСУ, публікував нацистські гасла». Відомо, що проти нього була відкрита адміністративна справа за ст. 20. 3. 3 «дискредитація армії», та він був заарештований на 10 днів²⁵. У своїй публікації напередодні затримання Олександр Савицький написав «Слава Україні! Героям слава!» та зазначив, що очікує на затримання.

²³ <https://crimeahrg.org/uk/na-zhurnalistku-i-pravozihisniczyu-lutfie-zudievu-pislya-obshuku-ta-zatrimannya-sklali-dva-protokoli/>

²⁴ <https://crimeahrg.org/uk/v-krimu-lyudej-peresliduyut-za-odiyag-pisni-ta-vpodobajki/>

²⁵ <https://crimeahrg.org/uk/v-yalti-zaareshtovali-miscevogo-zhitelya-oleksandra-saviczko-za-publikacii-v-soczmerezhah/>

26 серпня 2023 року Таліпов розмістив у кримських інтернет-групах відео, на якому Олександр Тюрєнко помочився на літери Z і V, встановлені на площі в Бахчисараї. Пізніше Таліпов виклав відео із «вибаченнями» місцевого мешканця **Олександра Тюрєнка**, зняте у відділі окупаційної «поліції». Чоловіка затримали за ч. 2 ст. 214 КК РФ (*вандалізм з мотивів політичної ненависті*). 30 січня 2024 року «Верховний суд» Криму призначив чоловіку два роки позбавлення волі умовно з дворічним випробувальним терміном та заборонив розміщення матеріалів в інтернеті протягом трьох років. Тюрєнко визнали винним за ч. 2 ст. 214 КК РФ (*вандалізм, вчинений за мотивом політичної ворожнечі*) та ч. 4 ст. 354. 1 КК РФ (*осквернення символів військової слави РФ*)²⁶.

27 лютого «Верховний суд» Криму засудив до 2,5 років ув'язнення **Євгена Шведа** з Джанкойського району. Раніше за публічні висловлювання Шведа тричі притягали до адміністративної відповідальності. Навесні 2023 року Євген Швед у своєму телеграм-каналі написав, що 9 травня — «мерзенне, ублюдкове, збочене до глибини своєї сутності псевдосвято», яке викликає в нього жах із самого дитинства²⁷. За кілька днів у пабліку «Крымский СМЕРШ» з'явилися відео затримання Євгена та його вибачень. Пізніше стало відомо, що представники силових структур викрали його у червні 2023 року, а через місяць його знайшли у СІЗО №1. Проти чоловіка у липні 2023 року відкрили кримінальну справу за «поширення свідомо неправдивих відомостей про діяльність СРСР у роки Другої світової війни» та повідомлень, сповнених «неповаги до суспільства, до днів військової слави». Після затримання Євген Швед визнав свою провину і оформив «добровільний» внесок у фонд підтримки «СВО». За це йому пообіцяли умовний термін покарання. Проте суддя «Верховного суду» Криму Наталя Кулінська визнала Євгена Шведа винним за ч. 2 та ч. 4 ст. 354. 1 КК РФ (*«реабілітація нацизму»*) та засудила до 2,5 років позбавлення волі із 4-річною заборонаю діяльності, пов'язаної з адмініструванням сайтів²⁸.

20 березня у селі Перово Сімферопольського району заарештували чоловіка за слоган «Крим — це Україна». Саме «Крымський СМЕРШ» опублікував відео затримання чоловіка. За словами Таліпова, затриманого відвезли до ізолятора тимчасового тримання на 15 діб, а матеріали у справі передали до «суду».

СВОБОДА СОВІСТІ ТА РЕЛІГІЇ

29 лютого пройшли обшуки у чотирьох кримських татар — **Ленура Якубова**, імама незалежної мусульманської громади «Ескі Кирым» **Ізета Сайфулліна**, голови громади **Ідріса Юрдамова** та активіста **Шевкета Кіямова** у Старому Криму та селі Журавки. Крім цього, пройшов обшук у мечеті міста Старий Крим. На Ленура Якубова був складений протокол за ст. 20. 3 КпАП РФ (*«Пропаганда або публічне демонстрування екстремістських організацій»*). «Кіровський районний суд» призначив йому 14 діб арешту.

На Ізета Сайфулліна був складений протокол за ст. 5. 26 КпАП РФ про здійснення місіонерської діяльності з порушенням вимог закону РФ «Про свободу совісті та релігійні об'єднання». Його справу розглядає «мировий суд №53»

29 березня «Кіровський районний суд» оштрафував мусульманську громаду **«Ескі Кирым»** на суму 100 тисяч рублів за зберігання літератури, яка входить до російського переліку забороненої літератури, у мечеті «Аз-Зубейр» у Старому Криму.

²⁶ <https://crimeahrg.org/uk/meshkanczyu-bahchisarayu-yakij-pomochivsy-na-instalyacziyu-z-literami-z-ta-v-vinesli-virok/>

²⁷ <https://zmina.info/news/v-okupovanomu-krymu-na-25-roky-zasudyly-cholovika-yakij-vyslovyv-stavlennya-do-dnya-peremogy/>

²⁸ <https://ru.krymr.com/a/krymchanin-yevgeniy-shved-kritika-voiny-dnya-pobedy-rossiya-zaklyucheniye/32843787.html>

2 ПОРУШЕННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

ПРИЗОВ ОСІБ, КОТРІ МЕШКАЮТЬ НА ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ, ДО ЗБРОЙНИХ СИЛ ДЕРЖАВИ-ОКУПАНТА ТА МОБІЛІЗАЦІЯ

РФ використовує кримчан у повномасштабній війні проти України. У порушення норм міжнародного гуманітарного права триває примусовий призов кримчан до лав збройних сил РФ. Примусове залучення населення окупованих територій до служби в армії окупаючої держави є порушенням норм міжнародного права, а саме — положень ст. 51 Конвенції про захист цивільного населення під час війни. До того ж, дії окремих осіб, відповідальних за реалізацію такого примусового залучення, є воєнним злочином згідно ст. 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

З метою примусу до служби в ЗС РФ окупаційна влада використовує кримінальне переслідування за ухилення від такої служби за ст. 328 КК РФ (*Ухилення від служби у Збройних силах РФ*). За весь період окупації КПГ задокументувала щонайменше **502** такі кримінальні справи. Найчастіше «суди» призначають штрафи до 50 тисяч рублів. Однак виплата штрафу не звільняє від проходження служби.

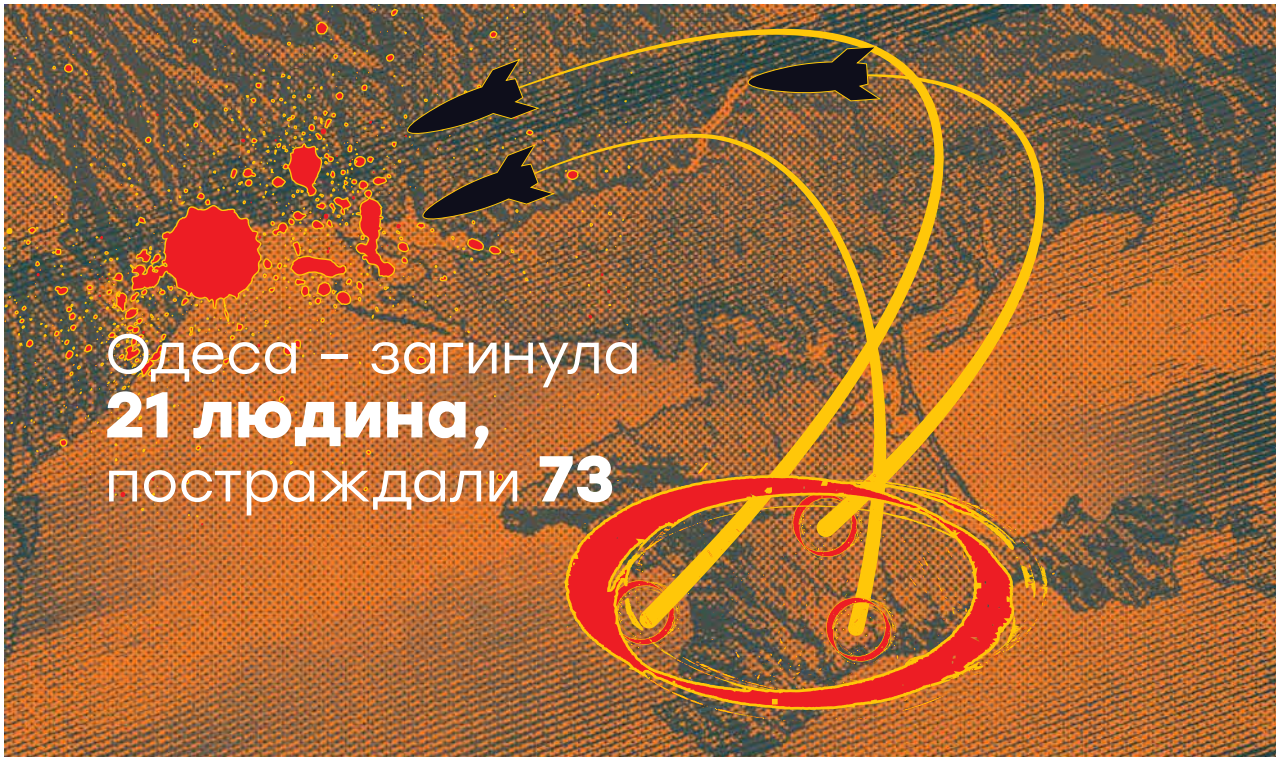
Кримська правозахисна група з 24 лютого 2022 року збирає інформацію про загиблих і полонених військових РФ, приписаних до військових частин у Криму. За січень-березень КПГ задокументувала з числа таких військовиків, котрі воюють на боці РФ, щонайменше 142 загиблих. Всього від початку широкомасштабного вторгнення КПГ задокументовано **622** загиблих.

АТАКИ НА ЦИВІЛЬНЕ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ З КРИМУ

Після 24 лютого 2022 року з території окупованого Криму й акваторії Чорного моря РФ завдає постійні ракетні удари, удари БпЛА й авіаудари по багатьом цивільним об'єктам України, внаслідок чого загинули чи були поранені цивільні.

З кінця вересня 2022 року РФ активно застосовує дрони-камікадзе «Shahed» іранського виробництва для атак цивільної інфраструктури. Значна частина таких дронів також запускається з території окупованого півострову.

Зранку 8 січня 2024 року ЗС РФ завдали масованого удару, застосувавши крилаті, авіаційні, балістичні, зенітні керовані ракети та ударні БпЛА. З районів м. Джанкой та мису Чауда було

Одеса – загинула
21 людина,
постраждали **73**

випущено 6 балістичних ракет «Іскандер-М», якими було атаковано місто Запоріжжя, внаслідок чого п'ятьох людей у житловому масиві було поранено¹.

15 березня ЗС РФ завдали удару по Одесі двома ракетами «Іскандер-М» з Криму. Внаслідок обстрілу загинула **21 людина, постраждали 73**². Ракетами було зруйновано триповерхову будівлю рекреаційного об'єкту та чотири приватні будинки, пошкоджено щонайменше 64 приватні будинки³. Серед жертв та постраждалих — місцеві мешканці, а також медичні працівники та співробітники ДСНС, які прибули на місце влучання першої ракети. Другий удар відбувся, коли екстрені служби надавали допомогу постраждалим від першого удару⁴.

Вночі та вранці 22 березня ЗС РФ завдали комбінованого удару по українських містах та об'єктах критичної інфраструктури із застосуванням ударних дронів, балістичних та крилатих ракет, включно із ракетами «Іскандер-М» з території Криму⁵. Це була наймасштабніша атака на енергетику України за весь час війни. Внаслідок удару загинули та були поранені люди, виникли проблеми з водо- та електропостачанням. Через атаку було пошкоджено приватні та багатоквартирні будинки, окупована Запорізька атомна електростанція тимчасово втратила підключення до однієї з ліній живлення. Окрім цього, значних руйнувань зазнала Дніпровська гідроелектростанція.

25 березня для удару по Києву було задіяно дві гіперзвукові ракети «Циркон», запущені з Криму. Внаслідок атаки постраждало семеро людей⁶. Перше застосування такого типу ракет з окупованого Криму для атаки Києва було зафіксовано 7 лютого 2024 р. Внаслідок удару було уражено підземні кабелі в одному з районів міста⁷.

¹ <https://suspilne.media/656232-naslidki-rosijskogo-raketnogo-obstrilu-zaporizza-cetvero-ludej-poraneni/>

² <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/v-odesi-zroslo-kilkist-zagiblih-vid-raketnogo-udaru-rf-15-bereznya-50401697.html>

³ <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/rosiyskiy-raketniy-obstril-odesi-poshkodiv-64-budinki-4-znishchiv-povnistyu-novini-odesi-50401777.html>

⁴ <https://suspilne.media/odesa/706382-v-odesi-cerez-rankovu-ataku-e-poraneni-ova/>

⁵ <https://www.facebook.com/kpszsu/posts/821204353380848>

⁶ <https://mil.in.ua/uk/news/ukrayinska-ppo-zbyla-rosijsku-giperzvukovu-raketu-tsyron/>

⁷ https://t.me/war_monitor/14504

З ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В СФЕРІ ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ АР КРИМ ТА М. СЕВАСТОПОЛЯ

У січні – березні 2024 року українська влада провела декілька заходів, спрямованих на повернення цивільних громадян України, незаконно позбавлених свободи Російською Федерацією та надання їм допомоги після звільнення. Кабінет Міністрів України ухвалив постанову № 208 від 27.02.2024 року, якою координація зусиль щодо повернення цивільних осіб, позбавлених особистої свободи внаслідок збройної агресії, була покладена на Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими. Крім цього, 15.03.2024 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову № 296, яка визначила порядок надання медичної та психологічної допомоги як оборонцям України, так й цивільним особам після їхнього повернення з полону та місць незаконного позбавлення свободи. Україна також ініціювала початок роботи міжнародних механізмів щодо повернення цивільних громадян України в рамках Міжнародної платформи за звільнення незаконно утримуваних Російською Федерацією цивільних осіб та спеціальної місії ОБСЄ:

1. Звільненням цивільних осіб, позбавлених особистої свободи внаслідок збройної агресії, відтепер займатиметься Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими. Штаб був утворений у 2022 році з метою координації діяльності державних органів, військових формувань та громадських об'єднань з питань поводження з військовополоненими. 27 лютого 2024 року уряд прийняв Постанову № 208¹, якою поклав **обов'язки щодо координації з питань, пов'язаних з оборонцями України, які перебувають у полоні держави-агресора, військовополоненими ворогами, а також цивільними особами, позбавленими особистої свободи, а також особами, зниклими безвісти у зв'язку із збройним конфліктом**, на Координаційний штаб. Крім того, Координаційний штаб також зобов'язаний організувати інформаційний та правовий супровід членів сімей полонених захисників, цивільних осіб, позбавлених особистої свободи внаслідок збройної агресії, та осіб, зниклих безвісти у зв'язку із збройним конфліктом, з питань, що стосуються дотримання їхніх прав й законних інтересів, супроводжувати реінтеграцію звільнених оборонців України та цивільних осіб, а також забезпечувати сприяння проведенню репатріації тіл (останків) оборонців України та цивільних осіб, що загинули внаслідок збройної агресії, а також тіл військовослужбовців збройних сил та інших військових формувань держави-агресора.
2. 15 березня 2024 року уряд ухвалив Постанову № 296, якою затвердив **Порядок проведення відновлювальних (постізоляційних, реінтеграційних) заходів, заходів з адаптації, підтримки (супроводу) осіб**, стосовно яких встановлено факт позбавлення особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України, після їх звільнення². Порядком

¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/208-2024-%D0%BFkn78>

² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/296-2024-%D0%BFkText>

встановлено, що звільнені оборонці України після їхнього перебування в ізоляції в обов'язковому порядку підлягають медичній та психологічній допомозі з метою їхнього відновлення та повернення до повноцінної діяльності. Звільнені цивільні особи також можуть отримувати таку допомогу за бажанням. Порядком встановлюються загальні засади надання медичної, реабілітаційної, психологічної допомоги, а також соціальних послуг звільненим особам. Крім того, були визначені обов'язки та повноваження державних органів в процесі надання допомоги звільненим особам.

Згідно Порядку, Міноборони, МВС, СБУ, Управлінням державної охорони, Службою зовнішньої розвідки визначаються центри для надання медичної, реабілітаційної та психологічної допомоги та проведення реінтеграційних заходів та заходів з відновлення звільнених оборонців України; МОЗ визначаються заклади охорони здоров'я для надання медичної, реабілітаційної та психологічної допомоги звільненим цивільним особам; Мінсоцполітики визначаються надавачі соціальних послуг для задоволення потреб звільнених осіб у соціальних послугах, а Міноборони затверджуються єдині типові протоколи реінтеграційних заходів.

3. 26 лютого 2024 року офіційно розпочала роботу **Міжнародна платформа за звільнення незаконно утримуваних Російською Федерацією цивільних осіб**. Перша зустріч Платформи пройшла без участі представників громадянського суспільства, які опікуються проблемами цивільних заручників та політичних в'язнів на окупованих територіях. За інформацією Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Дмитра Лубінця, з 2022 року близько 28 тисяч осіб вважаються зниклими безвісти за особливих обставин та незаконно позбавленими особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України.

Омбудсмен запропонував такі кроки:

- запровадження санкцій щодо осіб, винних у незаконному позбавленні волі цивільних,
- здійснення заходів дипломатичного впливу,
- видача Міжнародним кримінальним судом ордерів на арешт російських посадових осіб, винних у насильницьких зникненнях цивільних осіб в Україні,
- отримання Міжнародним Комітетом Червоного Хреста повного доступу до військовополонених й жертв насильницьких зникнень у РФ та на окупованих нею територіях³.

29 лютого 2024 року Координаційний штаб з питань поводження з військовополоненими повідомив, що Україна ініціювала розгортання в рамках ОБСЄ міжнародної місії для допомоги українським цивільним заручникам, яких утримує РФ. Передбачається, що місія під егідою ОБСЄ допоможе розслідувати міжнародні злочини, встановити факти та реальний масштаб практики позбавлення волі цивільних осіб⁴.

4. Протягом січня-лютого відбулися два засідання **Міжвідомчої комісії з питань встановлення факту позбавлення особи особистої свободи внаслідок збройної агресії проти України**. Комісія встановлює такий факт як щодо військовополонених, так й цивільних осіб.

³ https://t.me/dmytro_lubinetzs/5048

⁴ https://t.me/Koord_shtab/4489